Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air

Φώτιος Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.597](https://doi.org/10.12681/makedonika.597)

Copyright © 2014, Φώτιος Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (1974). Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air. *Μακεδονικά*, 14(1), 429–430.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.597>

Τὴν ἐξέλιξη τῶν τύπων ἐξ ἄλλου δείχνει σχηματικά σὲ δύο πίνακες (εἰκ. 49 καὶ 50, ἐδῶ εἰκ. 1 καὶ 2), ὅπου ξεχωρίζει «πρωϊμώτατα», «πρώϊμα», «μέσα» καὶ «μανιερίστικα», ἀλλὰ σημειώνει τὶς ἀδυναμίες τῆς ἔρευνάς του σ' ἓνα περιορισμένο ὑλικό διάσπαρτων εὐρημάτων (σ. 168).

Ἐπιχειρεῖ ἀκριβέστερη ἔρευνα στὸ κάπως συστηματικότερα ἀνεσκαμμένο ἀπὸ παλιὰ καὶ μελετημένο νεκροταφεῖο τῆς Τσαουσίστας παρὰ τὰ Σουλτογιαννίκα τοῦ Κιλκίς, ὅπου (σ. 169 κ.ἑ.) διακρίνει καὶ κατατάσσει: α) πρωϊμώτατους τάφους (ὑπ' ἀριθ. 13 καὶ Ἰσως 22), 2) πρώιμους (ὑπ' ἀριθ. 4, 9, 10 κ.ἑ.), καὶ 3) ὑστερώτερους (ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 16, 21 κ.ἑ.). Ὑπάρχουν καὶ ἀκόμα πιὸ νεώτερά τους εὐρήματα.

Ἡ ἀπόλυτη χρονολόγηση τῶν φάσεων αὐτῶν βασίζεται σὲ εὐρήματα τῆς Σάμου καὶ ἄλλων τόπων. Ἐτεῖς ἡ ἀρχὴ τῆς τρίτης φάσεως τῆς Τσαουσίστας τοποθετεῖται περὶ τὸ 700 π.Χ. καὶ οἱ δύο προηγούμενες μέσα στὸν 8ο αἰῶνα π.Χ.

Ὁ Β. παρακολουθεῖ τὴ διασπορὰ «μακεδονικῶν» χαλκῶν ἀντικειμένων στὴ νότια καὶ στὴ νησιωτικὴ Ἑλλάδα καὶ στὶς ἀποικίες, στὰ Βαλκάνια, στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ πυκνότητα στὴ Θάσο, στὴ Σάμο καὶ στὴ Λευκάδα (μέσω Κορίνθου), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπουσία τους σχεδὸν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσης γειτονικὴ Θεσσαλία. Αὐτὰ ὅμως μπορεῖ νὰ ὀφείλονται στὴν κατάστασι τῶν γνώσεών μας καὶ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως συστηματικῶν ἐρευνῶν.

Ἀπὸ τὰ «συμπεράσματα» (σ. 183-184) ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, ἐνῶ σημειώνονται οἱ προηγούμενες (μεταμικηναϊκὲς) ἐπιδράσεις ἀπὸ Νότου καὶ Βορρᾶ, τονίζεται: «but the decisive role in the emergence of canonical Macedonian bronzes was played by influences from the north Caucasus region, attributed to the Cimmerians. These influences moved westward from there, probably in the course of campaigns by this nomadic tribe and tribes related to it».

Καὶ βέβαια τὰ φύλα αὐτὰ ἦταν τὰ θρακικά, τὰ ὁποῖα βρῆκαν οἱ Μακεδόνες ὅταν ἦλθαν ἀνατολικότερα τοῦ Βερμίου (περὶ τὸ 700 π.Χ.). Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου μένει λοιπὸν ἀπατηλὸς ὡς τὸ τέλος, ἐφ' ὅσον μέχρι τέλους ξεχνιέται ὅτι πρὶν ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες ἦταν οἱ Θράκες. Αὐτοὶ ἔφεραν τὴν «emergence of canonical (δηθεν) Macedonian bronzes»... similar to the Thracian bronzes which are related to the (δηθεν) Macedonian ones». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβὲς «μακεδονικά», ἀλλὰ θρακικά στὴν πρώτη ἀρχὴ τους τοῦλάχιστον. Ἰσως σ' ὅλη τὴν ἐξέλιξή τους εἶναι ἓνα κατάλοιπο τοῦ θρακικοῦ πολιτισμοῦ στὴ Μακεδονία. Χρειάζεται προσοχὴ στὴ χρῆσι τοῦ γεωγραφικοῦ ὅρου Μακεδονία, ποῦ ἀπλώθηκε (ἀπὸ τὴν Πίνδο ὡς τὸ Νέστο) μόνον μαζὶ μὲ τοὺς Μακεδόνες.

Ὅταν αὐτὸ ἔχωμε στὸ νοῦ μας τότε καταλαβαίνομε σωστά τὴ θά πῃ:

«Production of Macedonian bronzes began in the Vardar Valley... The beginnings... can be dated to approximately the middle of the 8th century B.C. The second half of the 6th century B.C. marks the end of production of Macedonian bronzes».

Καταλαβαίνομε δηλαδὴ ὅτι δὲν ἦταν «Macedonian» σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες μόνον παροδικὰ διάβαιναν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ ὡς καὶ μετὰ τὸ 500 π.Χ. (εἰκ.3).

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Raymond V. Schoder, *Ancient Greece from the Air*, Thames and Hudson, London 1974, σελ. 256, στὶς ὁποῖες συμπεριλαμβάνονται 140 ἐγχρωμες ἀεροφωτογραφίες, 138 σχέδια κατόψεων καὶ 1 χάρτης.

Τὸ βιβλίο εἶναι «ἀμειωμένο στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς πιλότους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας, μὲ τὴ φιλικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία τῶν ὁποίων ἐγίνε δυνατὴ ἡ ἐκδόσι».

Προηγείται τρισέλιδη Εισαγωγή και ακολουθούν με αλφαβητική σειρά οι αρχαιολογικοί τόποι (80 συνολικά), στους οποίους αφιερώνονται από 1-15 σελίδες στον καθένα, με μικρό κατατοπιστικό κείμενο, με 1-8 εγχρώμες αεροφωτογραφίες και με ανάλογα τοπογραφικά διαγράμματα, που συνοδεύονται από περιγραφικές εξηγήσεις.

Από τους 80 αρχαιολογικούς τόπους μακεδονικοί είναι ό 'Όλυμπος, η Πέλλα, η Θεσσαλονίκη, η 'Όλυνθος, η Διώρυγα του Ξέρξη, η 'Αμφίπολη, οι Φίλιπποι και η Θάσος. Πάλη καλά! Η Θεσσαλία δέν αντιπροσωπεύεται καθόλου, η 'Ηπειρος μόνο με τη Δωδώνη και τη Ηκόπολη, η Θράκη μόνο με τὰ 'Αβδηρα και τη Σαμοθράκη.

Με τη μοναδική εικόνα γιά τήν 'Αμφίπολη παίρνομε γενική έντύπωση τής τοπικής σχέσεως τής 'Ηϊόνος, του λένοντος και τής αρχαίας πόλεως, που τήν τριγυρίζει ό Στρυμών. Οι Φίλιπποι αποδίδονται σέ δύο εικόνες: η μία περιλαμβάνει και τήν ακρόπολη και τόν θέατρο, ή άλλη περιορίζεται στόν κύριο αρχαιολογικό χώρο τής 'Αγοράς, τής βασιλικής Β' και του 'Οκταγώνου.

Δύο είναι και οι εικόνες του 'Ολύμπου: μία από Βορρά και μία από 'Ανατολάν. Με λίγο χιόνι, που δέν έμποδίζει, αντίθετα τονίζει τόν ανάγλυφο τών βουνών, από τόν Λιτόχωρο και τόν Μαυρόλογο ως τόν Στεφάνι και τόν Μύτικα.

Θαυμάσια αποδίδουν οι δύο δύσκολες φωτογραφίες τής 'Όλυνθου.

Τά έντυπωσιακότερα έρεπια τής Πέλλας αποδίδονται επίσης σέ δυο εικόνες. Μία από Νότου, είναι γενικότερη: από τόν ανασκαφικό τομέα VI, πλάι στό κανάλι, με κέντρο τήν ακρόπολη και τόν χωριό Παλαιά Πέλλα ως τόν 'Αξιό στό βάθος. 'Η άλλη περιορίζεται στόν κύριο ανασκαφικό τομέα με τὰ ψηφιδωτά και τόν αναστηλωμένο περιστύλιο.

Οι δύο εικόνες τής Θάσου δέν περιλαμβάνουν άτυχώς τήν ακρόπολη. 'Η μία άπλώνεται από τόν λιμάνι και τήν 'Αγορά ως τόν 'Εβραϊκόαστρο και τόν Θέατρο. 'Η άλλη περιορίζεται από τήν 'Αγορά ως τόν 'Ωδεϊο.

Από τη Θεσσαλονίκη δίνεται μία μόνον εικόνα. Σωστά έχει επιλεγεί ή περιοχή τής αρχαίας 'Αγοράς ως τόν 'Αγιο Δημήτριο. Αυτή ήταν ή καρδιά τής αρχαίας πόλεως.

Η μοναδική εικόνα τής περιοχής τής Διώρυγος του Ξέρου είναι μιá άποτυχία. Η διώρυγα δέν είναι κοντά στην 'Ιερισσό ('Ακανθο), αλλά νοτιότερα και από τόν χωριό Νέα Ρόδα, που δέν υπήρχε τήν εποχή τών Leake, Bowen και Spratt, από τούς οποίους άντλεί ό Schoder. Καλή αεροφωτογραφία τής περιοχής τής διώρυγος είναι δημοσιευμένη στην 'Ιστορία του 'Ελληνικού Έθνους, τόμος Β', σελ. 319. 'Η παραβολή φανεράνει τόν λάθος, άν μάλιστα διαθέτη κανείς και καλό (έπιτελικό) χάρτη.

Όσοσδήποτε τόν άραίο βιβλίο είναι εύπρόσδεκτο γιά τόν φιλάρχαιο και χρήσιμο στόν ειδικό, γιά τήν κατανόηση και μελέτη τής τοπογραφίας τών αρχαιολογικών χώρων τής 'Ελλάδος. Οι φωτογραφίες δέν είναι παρμένες κατακόρυφα, όπως γίνεται γιά τή χαρτογράφηση. Είναι όπως βλέπουν τὰ πούλια, «όπως θά έβλεπαν τήν 'Ελλάδα οι θεοί πετώντας από τόν 'Όλυμπο», λέει ό Schoder στην Εισαγωγή. Αυτό βοηθάει και τόν αρχαιολόγο και τόν ιστορικό και τόν περιηγητή. 'Αλλά δέν φθάνει βέβαια. 'Ακόμα δέν βρέθηκε τρόπος νά βλέπη κανείς τὰ πράγματα, καλύτερος από τήν πεζοπορία.

Τόν βιβλίο τελειώνει μ' ένα χρονολογικό πίνακα, ένα λεξιλόγιο όρων, βιβλιογραφία κατά τόπους και πίνακα όνομάτων.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

R. A. Crossland-Ann Birchall (editors), *Bronze Age Migrations in the Aegean*, Noyes Press 1974, σελ. 362, σχέδια, διαγράμματα και έκτός κειμένου πίνακες.

Στό Sheffield τής 'Αγγλίας συνήλθε από 24-26 Μαρτίου 1970 τόν Πρώτο Συμπόσιο με